

Beniluksa valstis – Nīderlande, Beļģija un Luksemburga, to meži, daba un sabiedrība

Avoti: LMSP un Eiropas informācijas vietnes

Nīderlande – valsts un monarhijas kompromiss mežu pārvaldībā

Nīderlandes mežsaimniecību raksturo pāreja no vēsturiskas mežu iznīcināšanas uz augsti attīstītu, dabas daudzveidībā balstītu apsaimniekošanu, kur meži klāj aptuveni 11% valsts teritorijas. Nīderlandē gandrīz nav pirmatnējo dabisko mežu. Lielākā daļa ir cilvēka stādīti, rūpīgi plānoti un stingri aizsargāti masīvi. Mežsaimniecībā dominē ekoloģiskā funkcija, un valstī pastāv unikāls privāto organizāciju un valsts iestāžu līdzsvars dabas aizsardzībā

Ap 19. gadsimta sākumu pārmērīgas izmantošanas, lauksaimniecības un ganību dēļ Nīderlandē bija palikuši meži tikai 2% apmērā no sauszemes platības. Situācija bija tikpat bezcerīga šajā jomā kā Dānijā. Holandieši saprata, ka nedrīkst vilcināties un 19. gadsimta otrajā pusē sākās vērienīga mežu stādīšana, lai apturētu smilšu kāpu pārvietošanos un iegūtu kokmateriālus, piemēram, rūpniecības vajadzībām un kuģu būvei. Mūsdienās uzsvars ir pilnībā pārcelts no koksnes ražošanas uz daudzfunkcionālu mežu apsaimniekošanu, kur prioritāte ir bioloģiskā daudzveidība, oglekļa piesaiste un iedzīvotāju rekreācija. Šī valsts to var atļauties, jo ienākumu līmenis uz iedzīvotāju ir ļoti, ļoti augsts.

Kādi meži un situācija ir šobrīd?

Nīderlandē dominē mistrāji, kuros pārsvarā aug priedes, ozoli, dižskābarži un bērzi. Vecākie stādītie skujkoku meži, piemēram, *Mastbos*, datējami pat ar 16. gadsimtu. Šobrīd meži aizņem ap 370 000 hektāru jeb aptuveni 11% teritorijas, un pēdējos gados platība ir nedaudz pieaugusi. Mežus negatīvi ietekmē augstais slāpekļa nosēdumu līmenis no intensīvās lauksaimniecības, klimata pārmaiņu izraisītais sausuma stress un biotopu fragmentācija blīvās infrastruktūras dēļ

Aptuveni pusi mežu pārvalda valsts institūcijas un pašvaldības. Otru pusi daļa dabas aizsardzības biedrības un privātpersonas. Karaliskajai ģimenei arī ir prāvi meža īpašumi. Slavenākais ir *Kroondomein Het Loo*, kura platība ir ap 10 000 ha. Tā ir vēsturiska teritorija Apeldornā, kas pieder valstij, bet tās lietošanas tiesības un ikdienas pārvaldība uzticēta karaļnamam. Karalis Vilems Aleksandrs katru rudeni slēdz lielu daļu *Het Loo* dabas lieguma privātām medībām. Tas regulāri izsauc asu sabiedrības, politiķu un dzīvnieku aizstāvju kritiku, jo īpaši tāpēc, ka īpašuma uzturēšanai tiek saņemtas valsts subsīdijas.

Dabas aizsardzības specifika

Valsts mežu un dabas aizsardzības aģentūra *Staatsbosbeheer*, kas ir dibināta 1899. gadā un pārvalda vairāk nekā 270 000 hektāru dabas teritoriju.

Savukārt, *Natuurmonumenten* ir unikāla, 1905. gadā dibināta privāta dabas aizsardzības biedrība, kurai ir vairāk nekā 850 000 biedru. Tā pati uzpērk zemes, veido dabas rezervātus un tos apsaimnieko. Atsevišķi darbojas arī 12 provincēm pakļautie ainavu fondi jeb *LandschappenNL*.

Nacionālie parki un liegumi ir stingri integrēti *Natura 2000* un Nīderlandes Dabas tīklā. Tiek īstenoti vērienīgi dabas atjaunošanas projekti, piemēram, purvu ekosistēmu rehidratācija un mākslīgu dabas salu būvniecība ezeros.

Nīderlandes dabas pārvaldībā pastāv unikāls kontrasts starp divām milzīgām struktūrām - valstisko, bet karaliskās ģimenes pārvaldīto *Kroondomein Het Loo* un pilnībā privāto, sabiedrības vadīto biedrību *Natuurmonumenten*. Lai gan abu pārziņā ir milzīgas dabas bagātības, to juridiskais statuss, mērķi un ikdienas darbība ir pilnīgi atšķirīga.

Karaliskais domēns kā valsts un monarhijas kompromiss

Kroondomein Het Loo ir juridisks izņēmums Nīderlandes likumdošanā. Šis masīvs Apeldornā aizņem vairāk nekā 10 000 hektārus, padarot to par lielāko vienlaidu dabas teritoriju valstī. Kopš 1959. gada, kad karaliene Vilhelmīna nodeva zemi valstij, lai pasargātu to no sadalīšanas, īpašumtiesības pieder Nīderlandei. Tomēr saskaņā ar īpašu likumu ekskluzīvas lietošanas un pārvaldības tiesības ir uzticētas valdošajam monarham.

Tas nozīmē, ka karalis Vilems Aleksandrs pats nosaka, kā meži tiek apsaimniekoti, un patur visus ieņēmumus no koksnes pārdošanas. Šim statusam līdzī nāk arī tiesības katru rudenī slēgt lielāko daļu teritorijas sabiedrībai, lai karaliskā ģimene tur varētu rīkot privātas medības. Tā kā šo teritoriju uztur ar valsts subsīdiju palīdzību, šī mežu slēgšana medību vajadzībām Nīderlandes sabiedrībā un parlamentā regulāri rada asus politiskus strīdus par nodokļu maksātāju naudas izlietojumu un karaliskajām privilēģijām.

Sabiedrības spēks un privātā iniciatīva dabas glābšanā

Pilnīgs pretstats karaliskajam domēnam ir biedrība *Natuurmonumenten*, kas dibināta jau 1905. gadā. Tā ir pilnīgi neatkarīga, privāta nevalstiskā organizācija, kurā apvienojušies vairāk nekā 850 000 biedru. Šī biedrība nedarbojas vienā konkrētā reģionā, bet pārvalda vairāk nekā 350 dažādas dabas teritorijas visā Nīderlandē, kopumā aptverot ap 100 000 hektāru lielu platību.

Natuurmonumenten stratēģija ir unikāla - tā vietā, lai tikai pieprasītu valdībai aizsargāt dabu, biedrība pati par ziedojumu, biedru naudu un loteriju līdzekļiem uzpērk biedrības ieskatā apdraudētus mežus, purvus un pat lauksaimniecības zemes. Tiklīdz zeme nonāk viņu īpašumā, tā tiek pārvērsta par aizsargājamu dabas objektu. Viņu mērķis ir bioloģiskā daudzveidība un pilnīga pieejamība sabiedrībai. Atšķirībā no karaliskā domēna, *Natuurmonumenten* teritorijas ir atvērtas ikvienam kājāmgājējam vai velosipēdistam visa gada garumā. Tieši šī organizācija stāv aiz tādiem vērienīgiem projektiem kā mākslīgā dabas arhipelāga *Marker Wadden* izbūve, pierādot, ka privāta sabiedrības iniciatīva var mainīt visas valsts ekosistēmu. Nīderlandē ir tāds ekonomiskās labklājības līmenis, ka šī biedrība bez problēmām var atļauties tādu mērķu īstenošanu. Jāuzsver, ka Nīderlandes valsts ienākumu avoti ir absolūti citādi strukturēti nekā, piemēram, Baltijā vai Ziemeļvalstīs.

Nesaskaņas un skandāli

Ne viss ir "tik skaisti" un neiztiek arī bez skandāliem. Konflikts starp lauksaimniekiem un privāto dabas aizsardzības biedrību *Natuurmonumenten* ir viena no asākajām Nīderlandes iekšpolitikas un sabiedrības sadursmēm pēdējo gadu desmitu laikā. Tā pamatā ir fundamentāla cīņa par ierobežoto telpu un resursiem valstī, kur jāsadzīvo vienai no pasaulē intensīvākajām lauksaimniecībām un

stingriem dabas aizsardzības mērķiem. Šo konfliktu veido vairāki kritiski punkti.

Lielākais nesaskaņu dzinulis ir tā dēvētā "slāpekļa krīze" jeb *stikstofcrisis*. *Natuurmonumenten* kopā ar citām vides organizācijām tiesas ceļā panāca, ka valdībai ir stingri jāievēro Eiropas Savienības dabas aizsardzības direktīvas. Tā kā lauksaimniecība un īpaši intensīvā lopkopība, ir galvenais amonjaka un slāpekļa emisiju avots, kas piesārņo blakus esošos dabas rezervātus, tiesas lēmumi piespieda valdību izstrādāt plānus par mājlopu skaita radikālu samazināšanu un pat saimniecību piespiedu izpirkšanu. Lauksaimnieki uzskata, ka *Natuurmonumenten* ar savu juridisko spiedienu tieši apdraud viņu eksistenci, tradīcijas un ģimenes biznesu, padarot biedrību par vienu no galvenajiem zemnieku protestu mērķiem.

Cīņa par zemi un tās uzpirkšana

Nīderlandē zeme ir ārkārtīgi dārga un tā ir "reāls deficīts". *Natuurmonumenten* stratēģija ir lauksaimniecības zemju uzpirkšana, lai tās pārvērstu par dabas teritorijām vai "buferzonām" ap esošajiem dabas parkiem. Zemnieku arodbiedrības un aktīvisti uzskata to par visai brutālu un negodīgu konkurenci. Viņu skatījumā, šī biedrība, izmantojot milzīgos ziedotāju līdzekļus un valsts dotācijas, "atņem" zemi ražojošajiem lauksaimniekiem, tādējādi samazinot kopējo lauksaimniecības platību un paaugstinot zemes cenas tirgū.

Nosusināšana pret appludināšanu

Lai nodrošinātu produktīvu lauksaimniecību un lai smagā lauksaimniecības tehnika negrimtu, Nīderlandes ūdens pārvaldes un zemnieki vēsturiski ir uzturējuši ļoti zemu gruntsūdens līmeni. Turpretī *Natuurmonumenten* savos purvu un mitrāju atjaunošanas projektos pieprasa gruntsūdens līmeņa paaugstināšanu. Kad dabas liegumos ūdens līmenis tiek paaugstināts, tas bieži appludina vai padara pārāk mitras arī blakus esošās zemnieku pļavas un tīrumus, bojājot ražu un apgrūtinot saimniekošanu.

Nomas nosacījumu diktāts

Natuurmonumenten pieder ap 25 000 hektāru lauksaimniecības zemju, ko tā iznomā aptuveni 1900 zemniekiem, lai tie nodrošinātu dabisko pļavu apsaimniekošanu, piemēram, kontrolētu ganīšanu. Tomēr organizācija nomniekiem izvirza ārkārtīgi stingrus ekoloģiskos nosacījumus, piemēram, aizliegumu izmantot

mākslīgo mēslojumu un pesticīdus, kā arī stingrus ierobežojumus attiecībā uz zāles pļaušanas datumu, lai pasargātu uz zemes ligzdojošos putnus. Daudzi zemnieki sūdzas, ka šie noteikumi, ko var saukt par "kalendāro lauksaimniecību", ir atrauti no realitātes, neparedzami un padara saimniekošanu ekonomiski neizdevīgu.

Neskatoties uz asajiem konfliktiem un "traktoru protestiem" pie vides organizāciju birojiem, pēdējos gados abas puses mēģina sēsties pie sarunu galda. Tiek veidoti kopīgi projekti, piemēram, "*Pacht & Perspectief*" – "Noma un Perspektīva", kur *Natuurmonumenten* mēģina piedāvāt zemniekiem ilgtermiņa nomas līgumus un finansiālu atlīdzību, ja tie pāriet uz dabas daudzveidību veicinošu, ekoloģisku saimniekošanu. Tomēr abu pušu ideoloģiskā plaša joprojām saglabājas dziļa un šiem konfliktiem risinājums pārredzamā laika posmā nav saskatāms.

Sabiedrības attieksme

Attieksme pret mežu Nīderlandē ir ārkārtīgi sargājoša. Mežsaimnieki mūsu izpratnē šeit visādā ziņā tiek uztverti kā "dabas nelabvēļi". Tā kā Nīderlande ir ļoti blīvi apdzīvota, mežs tiek uztverts kā rekreācijas telpa dabas baudīšanai. Sabiedrībā ir augsts atbalsts ilgtspējai un mežu sertifikācijai un lielas platības mežu ir sertificēti pēc FSC vai PEFC standartiem.

Vietējā koksnes ieguve sedz tikai nelielu daļu no valsts patēriņa. Nīderlande lielākoties ir kokmateriālu importētāja un loģistikas mezgls. Nozari pārstāv Nīderlandes Kokmateriālu tirdzniecības asociācija - *VVNH*. Šobrīd tirgū strauji aug pieprasījums pēc ekoloģiskiem būvmateriāliem, piemēram, krusteniski līmētas koksnes jeb CLT, ko veicina stingrie valdības klimata noteikumi būvniecībā.

Beļģijas karaliste - meži, daba un medības Valonijā un Flandrijā

Beļģijas mežsaimniecību raksturo krasa reģionālā nevienlīdzība, kur valsts franču valodā runājošā dienvidu daļa Valonija ir valsts galvenais koksnes un dabas resurss, kamēr ziemeļu daļa Flandrija, kur runā flāmu valodā, ir blīvi apdzīvota teritorija ar fragmentārām mežu platībām. Kopumā meži klāj ap aptuveni 22% līdz 23% no Beļģijas teritorijas, - tas ir ap 690 000 hektāru. Valstī vērojama pāreja no 20. gadsimta intensīvās skujkoku audzēšanas

uz mūsdienīgu, ekoloģiski orientētu un uz bioloģisko daudzveidību vērstu apsaimniekošanu.

Vairāk nekā 75% Beļģijas mežu atrodas Valonijā - īpaši tās kalnainajā Ardēnu reģionā. Flandrijā mežu ir maz, un tie galvenokārt kalpo rekreācijai. Meži dalās gandrīz vienādās daļās starp lapu koku audzēm, kur pamatā aug ozoli un dižskābarži un skujkoku mežiem ar egli, Duglasa egli un priedi. Valonijas Ardēnu mežiem ir milzīga ekonomiskā loma koksnes ieguvē, savukārt rekreācija - tūrisms, piemēram, velobraukšana - ir svarīgākais aspekts Flandrijas un Briseles reģiona mežos. Jāpiezīmē, ka mežību saimniecība Ardēnos ir ekonomiski ļoti ienesīga nozare.

Meža politika - 20. gadsimts un tagad

20. gadsimts bija intensīvās ražošanas periods. Pēc Pirmā un Otrā pasaules kara Beļģijas meža politika bija vērsta uz maksimālu produktivitāti un pašnodrošinājumu ar kokmateriāliem. Tika veidotas milzīgas, vienvēidīgas egles - *pinus abies* - monokultūru plantācijas Ardēnu kalnos. Šī intensīvā pieeja nodrošināja ātru peļņu, bet radīja ekoloģiski nestabilas audzes.

Kopš 1980. gadiem meža politika ir pilnībā nodota reģionu - Valonijas, Flandrijas un Briseles - pārziņā. Valsts mēroga meža ministrijas nav. Šodienas vadlīnijas pieprasa pāreju uz jauktā tipa mežiem t.s. *Pro Silva* principi, aizliedzot kailcirtes lielās platībās un veicinot dabisko atjaunošanos, lai piemērotos klimata pārmaiņām.

Īpašumtiesības un karaļa īpašumi

Aptuveni 60% Beļģijas mežu ir privātīpašumā, kas pieder vairāk nekā 100 000 individuālu īpašnieku, jāatzīmē, ka vairumam pieder mazāk par 1–2 hektāriem meža. Atlikušie 40% pieder pašvaldībām un valsts vai reģionālajām iestādēm.

Beļģijas karaliskajai ģimenei personīgi meži gandrīz nepieder. Tā vietā lielākie vēsturiskie karaliskie mežu masīvi pieder organizācijai *Donation Royale*. To 1909. gadā izveidoja karalis Leopolds II, nododot savus milzīgos īpašumus valstij ar nosacījumu, ka tie nekad netiks pārdoti un paliks karaļa pēcteču lietošanā. *Donation Royale* pārvalda vairāk nekā 7500 hektārus mežu un zemes. To skaitā ir lielie Ardēnu mežu masīvi ap Sjerņonas un Fenfas pilīm, kā arī slavenais Tervīrenas arborētums

netālu no Briseles. Šos mežus apsaimnieko komerciāli, un daļa tiek iznomāta privātām medībām.

Kokrūpniecība - privātie un lielie uzņēmumi

Beļģijā nav valsts kokrūpniecības vai mežsaimniecības uzņēmumu. Nozari pilnībā veido privātais kapitāls, sākot no maziem ģimenes mežizstrādes uzņēmumiem Ardēnos līdz starptautiskiem koncerniem. Beļģija ir nozīmīga augstas kvalitātes ozola un egles zāgmateriālu eksportētāja Eiropā.

Starp vadošajiem kokapstrādes uzņēmumiem ir, piemēram, tādi milži kā *Fruitier*, kas ir viens no lielākajiem zāgētavu tīkliem reģionā, kā arī koksnes paneļu ražotāji *Unilin*, kas pazīstami ar zīmolu *Quick-Step* un *Spano*.

Dabas aizsardzība un meža īpašnieku organizācijas

Tā kā privātie meži ir ļoti sadrumstaloti, galvenā loma to apvienošanā ir Karaliskajai Beļģijas Mežsaimniecības biedrībai - *SRFB*, kas dibināta 1893. gadā un sniedz tehnisko un juridisko atbalstu īpašniekiem. Reģionāli darbojas meža kooperatīvi, kas palīdz mazajiem īpašniekiem kopīgi pārdot koksni.

Dabas aizsardzības jomā lielākās vides organizācijas ir *Natagora* Valonijā un *Natuurpunt* Flandrijā. Līdzīgi kā Nīderlandē, tās aktīvi uzpērk un apsaimnieko privātās dabas teritorijas. Liela daļa Beļģijas mežu ir iekļauti *Natura 2000* tīklā, kas uzliek stingrus ierobežojumus saimniekošanai, īpaši putnu ligzdošanas periodā.

Konflikti un skandāli

Meža nozari Beļģijā regulāri satricina ekoloģiski un politiski konflikti.

Pēdējo gadu sausuma vasaru dēļ Ardēnu egļu mežus piemeklēja masveida astoņzobu mizgrauža *Ips typographus* epidēmija. Tas izraisīja milzīgus zaudējumus, piespiedu kārtā veiktu mežizstrādi, lai glābtu to, kas palicis un koksnes cenu sabrukumu tirgū. Sabiedrība un zaļie aktīvisti asi un visai bezjēdzīgi kritizēja mežsaimniekus par spītīgo monokultūru stādīšanu pagātnē, kas padarījis Beļģijas mežus nespējīgus pretoties klimata pārmaiņām.

Tāpat kā Nīderlandē, arī Beļģijā karaļa bijušo īpašumu pārvaldītāja *Donation Royale* darbība tiek vērtēta pretrunīgi. Pētnieciskie žurnālisti un politiķi ir cēlušies gaismā faktus, ka valsts finansē vēsturisko piļu un parku infrastruktūras uzturēšanu, kamēr

karaliskā ģimene un viņu elites viesi izmanto šīs slēgtās mežu teritorijas ekskluzīvām medībām, liedzot piekļuvi parastajiem pilsoņiem. Interesanti gan, ko šie “parastie pilsoņi” varētu darīt karaliskajās medībās?

Valonijā pastāv arī ass konflikts starp zaļās enerģijas attīstītājiem un dabas aizstāvjiem par vēja ģeneratoru parku būvniecību Ardēnu mežu masīvos. Vides organizācijas uzskata, ka smagās tehnikas ceļu būve un koku ciršana vēja turbīnu laukumiem iznīcina unikālus meža biotopus un apdraud aizsargājamās putns, piemēram, melno stārķi un citas sugas.

Valonijas Ardēnos katru rudenī uzliesmo nikni konflikti starp meža īpašniekiem, kas gūst lielus ienākumus no medību tiesību iznomāšanas un tūrisma nozari. Medību laikā plašās mežu teritorijas un populāras pārgājēju takas tiek slēgtas kājāmgājējiem, radot neapmierinātību sabiedrībā un vietējos rekreācijas tūrisma uzņēmumos.

“Atšķirīgās māsas”

Beļģijas politiskā un ģeogrāfiskā sadalījuma dēļ dabas aizsardzība valstī ir pilnībā nošķirta. Divas lielākās dabas aizsardzības nevalstiskās organizācijas - *Natuurpunt* un *Natagora* - faktiski ir “māsas”, kas radušās, sadaloties vēsturiskajai Beļģijas dabas aizsardzības biedrībai, taču šodien tās darbojas pilnīgi atšķirīgos apstākļos un ar atšķirīgu dinamiku. *Natagora* un *Natuurpunt* sadala valsti pēc valodas un reģionālajām robežām, kas nosaka arī to darba specifiku un stratēģiju.

***Natuurpunt* Flandrijā**

Flandrija ir viens no blīvāk apdzīvotajiem, bagātākajiem un industrializētākajiem reģioniem Eiropā. Meži un dabas platības šeit ir nelielas, stipri fragmentētas un pakļautas milzīgam pilsētvides spiedienam.

Tā kā brīvas dabas ir maz, *Natuurpunt* agresīvi fokusējas uz zemes uzpirkšanu un mikroliegumu veidošanu. Viņi pērk pat mazus zemes gabalus - bijušās rūpnieciskās zonas, pamestas lauksaimniecības pļavas vai mazus meža pudurus -, lai tos atjaunotu, savienotu “zaļajos koridoros” un pasargātu no apbūves. *Natuurpunt* ir milzīga un finansiāli spēcīga organizācija ar vairāk nekā 130 000 biedru ģimeņu un tūkstošiem brīvprātīgo. Flandrijas reģionālā valdība vēsturiski ir sniegusi dāsnas subsīdijas zemes

iegādei, kas ļāvis organizācijai kļūt par vienu no lielākajiem zemes īpašniekiem reģionā.

Natagora Valonijā un Briselē

Valonija ir ģeogrāfiski lielāka, kalnaināka, mežiem bagātāka un ievērojami mazāk apdzīvota nekā Flandrija. Šeit atrodas lielie Ardēnu mežu masīvi.

Tā kā dabas platības Valonijā jau pašas par sevi ir plašas, *Natagora* mazāk koncentrējas uz masveida zemes uzpirkšanu, lai gan viņiem pieder ap 5000 ha dabas rezervātu. Tā vietā galvenais uzsvars tiek likts uz liela mēroga ekosistēmu aizsardzību, sugu monitoringu un politisko lobēšanu. Viņi strādā, lai integrētu dabas aizsardzības prasības Valonijas mežsaimniecības un lauksaimniecības likumos, un palīdz privātajiem mežu un zemju īpašniekiem saimniekot videi draudzīgi. *Natagora* ir mazāks biedru skaits un mazāks budžets nekā ziemeļu kaimiņiem, jo Valonijas reģionālais finansējums dabas aizsardzībai vēsturiski ir bijis pieticīgāks nekā Flandrijā. Tomēr viņu “ekspertīzes līmenis” sugu aizsardzībā un starptautisko *LIFE* projektu vadībā ir ļoti augsta.

Ardēnu mežu atjaunošana - no monokultūrām uz nākotnes mežu

Ardēnu kalnu reģions šobrīd piedzīvo vērienīgāko mežu pārveidi pēdējo 150 gadu laikā. Tam pamatā ir nepieciešamība steidzami labot 20. gadsimta meža politikas kļūdas, ko izgaismoja klimata krīze. Pēc pasaules kariem Ardēnos peļņas nolūkos masveidā iestādīja parastās egles *Picea abies* monokultūru plantācijas. Egles nav šī reģiona vietējā suga - tās dabiski aug kalnos vai ziemeļu reģionos. Pēdējo gadu ekstremālais vasaras sausums un karstuma vilņi šīs mākslīgās audzes novājināja. Tam sekoja astonezību mizgrauža epidēmija, kas burtiski iznīcināja tūkstošiem hektāru egļu mežu, liekot mežsaimniekiem veikt milzīgas sanitārās kailcirtes. Egļu ēra Ardēnos ir neatgriezeniski beigusies.

Valonijas valdība, sadarbojoties ar Karalisko Beļģijas Mežsaimniecības biedrību un vides organizācijām, ir ieviesusi jaunas vadlīnijas, ko dēvē par pāreju uz ilgtspējīgu un jauktu mežu. Egļu vietā tagad obligāti tiek stādīti jaukti meži. Vietējo lapu koku sugu īpatsvars tiek palielināts līdz vismaz 50–60%. Tā kā kokrūpniecībai joprojām ir vajadzīga skujkoksne, egles aizvieto ar

sugām, kas labāk pārcieš sausumu, piemēram, Duglasa egli *Pseudotsuga menziesii*, un lapegli. Jaunā politika paredz atteikšanos no lielām kailcirtēm. Mežus atjauno pakāpeniski, maksimāli izmantojot dabisko atjaunošanos. Koki mežā ir dažāda vecuma un augstuma, kas rada stabilāku mikroklimatu un pasargā augsni no izžūšanas un erozijas. Mežu atjaunošanas ietvaros tiek likvidēti veco stādījumu meliorācijas grāvji. Ūdens tiek speciāli aizturēts meža ekosistēmā, atjaunojot mazos Ardēnu purvus un mitrājus, kas darbojas kā sūklis sausuma periodos.

Medības Beļģijā – cīņa par iespējām

Beļģijas medību lobijs, ko galvenokārt pārstāv ietekmīgā Valonijas Mednieku asociācija *Royal Saint-Hubert Club de Belgique* jeb Beļģijas Karaliskais Sv.Huberta klubs, izdara milzīgu spiedienu, lai varētu medīt Ardēnos tādejādi ietekmējot šo mežu ekosistēmu. Šī ietekme tieši un negatīvi apdraud jauno, klimatam pielāgoto koku stādījumu izdzīvošanu. Konflikts starp mežsaimniekiem un medniekiem Ardēnos ir sasniedzis kritisku punktu, un tā pamatā ir vairāki būtiski faktori.

Medību tiesību iznomāšana Ardēnos ir milzīgs biznesa un prestiža jautājums. Lai nodrošinātu, ka turīgajiem vietējiem un ārvalstu klientiem rudenī būtu garantētas trofejas, medību lobijs gadu desmitiem ir panācis augstus savvaļas pārnadžu - staltbriežu, stirnu un mežacūku – medību limitus, kas saistīti ar populāciju lielumu.

Daudzviet Ardēnos dzīvnieku skaits uz vienu hektāru vairākkārt pārsniedz dabisko meža kapacitāti. Ziemā mednieki bieži veic dzīvnieku piebarošanu mežos, lai mākslīgi novērstu to dabisko mirstību, kas populāciju apjomu vēl vairāk palielina.

Kā jau tika teikts iepriekš, Ardēni šobrīd piedzīvo pāreju no egļu monokultūrām uz jauktiem mežiem. Mežsaimnieki stāda vērtīgus, klimatizturīgus lapu kokus - ozolus, dižskābaržus, kļavas - un skujkokus. Briežiem un stirnām šie jaunie, sulīgie lapu koku stādi un pumpuri ir vislabākā barība – dzīvniekiem tas ir kā būt “pārnadžu restorānā”. Tie nograuž jauno koku galotnes dzinumus kā rezultātā stādi iet bojā vai izaug deformēti. Tāpēc tiek pilnībā apturēta meža dabiskā atjaunošanās, jo jaunie koki nepaspēj izaugt virs zāles līmeņa.

Papildizmaksas meža īpašniekiem un politiskā pretestība

Tā kā medību lobijs sekmīgi pretojas radikālai dzīvnieku skaita samazināšanai, meža īpašnieki un valsts mežu dienests ir spiesti tērēt milzu līdzekļus stādījumu aizsardzībai. Lai stāds izdzīvotu, katrs hektārs jaunaudžu ir fiziski jāiežogo ar dārgiem žogiem, vai arī katrs mazais koks manuāli jāapriko ar plastmasas aizsargiem un repelentiem. Ja īpašniekam nav naudas žogiem, pārnadžu pārblīvētā teritorijā jaunaudze tiek iznīcināta gandrīz 100% apmērā dažu mēnešu laikā.

Medību lobijam Beļģijā vēsturiski ir ciešas saites ar politisko eliti un lielo zemju īpašniekiem, tostarp karalisko fondu *Donation Royale*. Kad Valonijas vides un mežsaimniecības ministri mēģina ieviest stingrākus noteikumus, lai panāktu dabas un medību līdzsvaru jeb *équilibre forêt-gibier*, mednieku asociācijas izmanto juridisko un politisko spiedienu, lai šos lēmumus mīkstinātu vai atliktu. Mednieki bieži argumentē, ka medības ienes reģionā miljoniem eiro un attīsta tūrismu, savukārt meža bojājumos vaino klimata pārmaiņas, nevis dzīvnieku skaitu. Katram sava taisnība...

“Vilka faktors” kā jauns pavērsiens

Pēdējos gados Valonijas Ardēnos pēc ilgstoša pārtraukuma ir atgriezušies vilki. Vides organizācijas, piemēram, *Natagora*, un progresīvākie mežsaimnieki to vērtē pozitīvi, jo plēsēji palīdz dabiski regulēt pārnadžu skaitu un maina to uzvedību – brieži vairs tik drosmīgi neuzturas vienuviet un mazāk posta jaunaudzes. Turpretī Valonijas medību lobijs pret vilka klātbūtni izturas ārkārtīgi noraidoši, saskatot tajā tiešu konkurentu uz trofeju ieguvu.

Valonijas likumdošana nosaka stingru finansiālo atbildību medniekiem par meža dzīvnieku nodarītajiem postījumiem, taču meža īpašniekiem šo kompensāciju piedzīšana ir juridiski sarežģītāka nekā lauksaimniekiem.

Kamēr lauksaimniekiem zaudējumu atlīdzību garantē īpašs vēsturisks likums, meža īpašniekiem savas tiesības ir jāizcīna tiesā, pierādot konkrētu mednieku nolaidību un kūtumu pienākumu pildīšanā...

Juridiskais ietvars - lauksaimniecība pret mežsaimniecību

Saskaņā ar Valonijā joprojām spēkā esošo vēsturisko 1961. gada 14. jūlija likumu, medību tiesību lietotājs - mednieks vai klubs - ir automātiski vainīgs un atbildīgs par zaudējumiem, ko lielie medījamie dzīvnieki, piemēram, brieži un mežacūkas, nodara

lauksaimniecības sējumiem, pļavām un ražai. Lauksaimniekam nav jāpierāda mednieka vaina, tikai pats postījumu fakts un dzīvnieku izcelsmes meža masīvs.

Šis 1961. gada likums neattiecas uz mežaudzēm. Ja brieži nograuž jaunos koku stādījumus vai noplēš mizu pieaugušiem kokiem, meža īpašnieks nevar pieprasīt automātisku kompensāciju. Viņam ir jāizmanto vispārējās Civillikuma normas – likuma panti par zaudējumu piedzīšanu personīgas nolaidības dēļ.

Lai tiesas ceļā piespiestu medniekus samaksāt par izpostītu jaunaudzi, meža īpašniekam ir jāpierāda divas lietas. Pirmkārt - mednieku nolaidība. Jāpierāda, ka mednieku klubs nav pildījis savus pienākumus - piemēram, apzināti nepildīja Valonijas valdības noteiktās medību kvotas, mākslīgi piebaroja dzīvniekus, lai audzētu to skaitu, vai ignorēja meža īpašnieka rakstiskos brīdinājumus par postījumiem. Piedevām, meža īpašniekam ir jāpierāda, ka konkrētie dzīvnieki nāk tieši no attiecīgā mednieku kluba pārvaldītā iecirkņa.

Piemērs no tiesu prakses: Ljēžas Apelācijas tiesa savulaik pieņēma vēsturisku lēmumu, piespriežot medniekiem maksāt tūkstošiem eiro lielu kompensāciju meža īpašniekam. Tiesa atzina, ka mednieki bija rīkojušies nolaidīgi, jo medību iecirknī staltbriežu blīvums bija tik liels, ka tas padarīja koku stādu izdzīvošanu neiespējamu.

Tā kā medību lobijs Ardēnos bieži labprātāk maksā atsevišķas kompensācijas nekā samazina dzīvnieku skaitu, Valonijas reģionālā valdība ir ieviesusi administratīvus sodus.

Katram medību apgabalam valdība nosaka obligāto minimālo staltbriežu un mežacūku skaitu, kas sezonā ir jānomedī. Ja mednieku klubs šo kvotu nenasniedz, lai saglabātu lielāku populāciju nākamajam gadam, tam tiek piemēroti ievērojami naudas sodi par katru nenomedīto dzīvnieku.

Atkārtotu pārkāpumu vai apzinātas kvotu ignorēšanas gadījumā valdība var anulēt medību licenci konkrētajam apgabalam vai slēgt tiesības uz konkrētu sugu medībām.

Valonijā ir ieviesti stingri ierobežojumi meža dzīvnieku piebarošanai ziemā. Medniekus, kuri tiek pieķerti nelikumīgā barības, piemēram, kukurūzas lielos apjomos, izvietošanā, lai pievilinātu mežacūkas un briežus, soda ar lieliem administratīvajiem naudas sodiem, jo šāda rīcība tikai veicina jaunaudžu postīšanu.

Tiesas ekspertīzē Valonijā viena iznīcināta koka stāda finansiālā vērtība netiek noteikta "uz aci" vai pēc parastās stāda cenas kokaudzētavā. Tā kā meža atjaunošana ir ilgtermiņa investīcija, tiesas iecelti agronomijas un mežsaimniecības eksperti izmanto matemātiskus aprēķinus, lai noteiktu reālos zaudējumus. Valonijas tiesas visbiežāk par vienīgo objektīvo pierādījumu atzīst tieši tāda eksperta atzinumu, kurš aprēķinu veicis, izmantojot šo oficiāli apstiprinātu sistēmu.

Luksemburga – valsts, kur lielhercogs piekāpjas...

Luksemburgas mežsaimniecība atspoguļo nelielas, bet ļoti turīgas valsts centienus sabalansēt vēsturiskos privātīpašumus ar ārkārtīgi stingru dabas aizsardzību un klimata pārmaiņu krīzes risināšanu. Meži klāj aptuveni 35% valsts teritorijas, tie ir apmēram 92 000 hektāru. Mūsdienā Luksemburgā mežs vairs netiek skatīts kā koksnes ieguves avots, bet gan kā nacionālā dabas ekosistēma, ko stingri aizsargā likums un uzrauga sabiedrība. Luksemburgas mežos dominē lapu koki, kas aizņem 64% līdz 75% no kopējās platības -galvenokārt dižskābarži un ozoli). Skujkoki aizņem atlikušo daļu un vēsturiski tika stādīti intensīvai izmantošanai ražošanā. Mežiem ir kritiska nozīme gruntsūdeņu attīrīšanā, jo Luksemburga lielā mērā paļaujas uz mežu avotu ūdeni, un oglekļa piesaistē. Ekonomiskā vērtība no koksnes pārdošanas valsts mērogā ir otršķirīga - primārā ir rekreācijas, sabiedrības veselības un ekosistēmu vērtība.

Īpašumtiesības un lielhercoga īpašumi

Aptuveni 52% mežu ir privātīpašums, kas pieder vairāk nekā 14 000 privātpersonu. Atlikušie 48% pieder valstij un pašvaldībām. Lielhercoga īpašumi ir Grīnevāldē. Tas ir slavenākais meža masīvs un lielākais senais kronim piederošais mežs Luksemburgā. Tieši lielhercoga ģimene joprojām ir īpašnieki aptuveni 850 hektāru lielai meža platībai šajā masīvā. 2009. gadā lielhercoga ģimene, saskaroties ar asu sabiedrības kritiku par nodomu pārdot daļu meža, noslēdza līgumu ar valsti. Saskaņā ar to meža apsaimniekošana un izmantošanas tiesības uz 25 gadiem- līdz 2034. gadam - tika nodotas valsts pārziņā par

simbolisku 1 eiro gadā. Jaunais lielhercogs Gijoms, kurš kāpa tronī pēc sava tēva Anrī, ir vērsies pie valdības ar lūgumu pirms termiņa izbeigt šo līgumu un atdot mežu tiešā hercoga fonda pārvaldībā. Viņa mērķis ir investēt mežā, attīstot rekreācijas, terapeitiskās un sporta programmas, taču valdība šo lūgumu ir noraidījusi, saglabājot stingru valsts kontroli pār Grīnevāldi.

Mežizstrādes un dabas aizsardzības specifika

Visus valsts, pašvaldību un arī daļu privāto mežu uzrauga un apsaimnieko valsts Dabas un mežu pārvalde - *Administration de la Nature et des Forêts* jeb ANF.

Luksemburgā kailcirtes ir praktiski aizliegtas. Tiek pieļauta tikai izlases cirte. Valsts aktīvi subsidē privātos īpašniekus, lai tie savos mežos vispār neveiktu intensīvu saimniecisko darbību, bet ļautu mežam dabiski novecot.

Ļoti liela daļa mežu ir iekļauti starptautiskajos aizsardzības tīklos Natura2000 un stingros dabas liegumos.

Sabiedrības attieksme, īpašnieku tiesības un kompensācijas

Blīvi apdzīvotajā Luksemburgā sabiedrības attieksme pret mežu ir ārkārtīgi sargājoša un pat emocionāla. Jebkāda koku ciršana publiskajā telpā tiek rūpīgi vētīta medijos.

Luksemburgas likumi nosaka, ka sabiedrībai ir tiesības brīvi piekļūt un staigāt pa visiem mežiem - arī privātajiem - pa esošajiem ceļiem un takām. Privātais īpašnieks nedrīkst iežogot savu mežu vai aizliegt cilvēkiem tur sēņot un pastaigāties, izņemot gadījumus, kad tas nepieciešams jaunaudžu aizsardzībai. Tā kā valsts vides noteikumi ierobežo privāto īpašnieku tiesības gūt peļņu no koksnes, Luksemburgā darbojas viena no dāsnākajām kompensāciju sistēmām Eiropā jeb tā dēvētie klimata un bioloģiskās daudzveidības granti. Īpašnieki saņem ikgadējus tiešos maksājumus par katru hektāru, ja viņi apņemas saglabāt mirušo koksni mežā, neizmantojot ķīmikālijas un aizsargāt biotopus.

Meža problēmas un skandāli

Saskaņā ar jaunākajiem valsts meža inventarizācijas datiem, gandrīz 80% Luksemburgas koku ir sliktā vai novājinātā stāvoklī. Sauso un karsto vasaru un mizgraužu epidēmijas dēļ meži masveidā nīkuļo. Tas rada bažas, ka pašreizējās mežu ekosistēmas nespēs izdzīvot nākamās gadu desmitus, ja netiks veikta radikāla sugu maiņa.

Zinātniskie pētījumi rāda, ka Luksemburgas mežu augsne ir pārsātināta ar nitrātiem un slāpekli, kas nāk no intensīvās lauksaimniecības un transporta. Tas maina augsnes skābumu un burtiski indē koku sakņu sistēmas. Vides aizstāvji pieprasa radikālas reformas lauksaimniecībā, kas izraisa konfliktus starp zemniekiem un agresīviem ekoaktīvistiem.

Savukārt, lielhercoga vēlme atgūt Grīnevāldes mežu pirms līguma termiņa beigām ir kļuvusi par pēdējā laika lielāko politisko diskusiju tēmu. Sabiedrībā un parlamentā izskan bažas - ja mežs atgriezīsies hercoga fonda rokās, pastāv risks, ka mežsaimniecība tiks komercializēta, tiks ierobežota pilsoņu brīva piekļuve vai tiks veidota monarhijai veltīta "reklāmas" infrastruktūra, piemēram, taku pārdēvēšana hercogu vārdos utt. Lielhercoogs pamatoja savu ideju tā, ka viņa fonds saskaras ar strauji pieaugošu pieprasījumu pēc palīdzības no privātpersonām, kuras nekvalificējas parastajam valsts sociālajam atbalstam. Meža nauda tiktu izmantota cilvēku ar invaliditāti atbalstam, sociālajām virtuvēm un krīzes situācijās nonākušiem pilsoņiem. Kā arguments līguma laušanai tika minēts plāns par hercoga līdzekļiem pilnībā renovēt meža takas, uzstādīt izglītojošus stendus par dinastijas vēsturi un izveidot terapeitiskās, izglītības un sporta programmas jauniešiem un cilvēkiem ar īpašām vajadzībām. Sabiedrībai mežs paliktu pilnībā pieejams.

Neskatoties uz šo cēlo labdarības mērķi, Luksemburgas valdība ar vides ministru priekšgalā pieprasījumu noraidīja. Galvenais arguments bija bailes radīt precedentu – valsts pārvaldībā mežs kopš 2009. gada ir ticis apsaimniekots pēc visaugstākajiem zinātniskajiem dabas aizsardzības standartiem. Valdība nevēlējās riskēt ar tik stratēģiski svarīga dabas objekta nodošanu privātās rokās pirms līguma beigām, neatkarīgi no tā, cik cēli ir labdarības fonda nodomi un hercoga solījumi.

Subsīdijas Luksemburgas privātajiem mežu īpašniekiem

Luksemburgā darbojas viena no Eiropā progresīvākajām un finansiāli dāsnākajām valsts subsīdiu sistēmām privāto mežu īpašniekiem. Tās centrālais instruments ir valsts mēroga atbalsta programma *Klimabonus Bësch* - "Meža klimata bonuss", kuru administrē Dabas un mežu pārvalde Atšķirībā koksnes ražošanas atbalsta, šīs subsīdijas ir "maksājumi par ekosistēmu pakalpojumiem". Tas nozīmē, ka valsts burtiski maksā īpašniekam

par to, ka viņš sargā dabu un palīdz mežam cīnīties ar klimata pārmaiņām.

Īpašnieki saņem ikgadējus maksājumus par katru hektāru, ja viņi apņemas necirst vecos kokus un atstāt mežā mirušo koksni – kritušus stumbrus, sausos kokus. Tas ir kritiski svarīgi bioloģiskajai daudzveidībai un kukaiņu sugām. Ja koksngraužu vai sausuma dēļ mežs ir cietis, valsts sedz līdz pat 100% no izmaksām, ja īpašnieks stāda vietējās lapu koku sugas - ozolus, dižskābaržus - pilnībā aizliedzot egļu monokultūras un ķīmiskos pesticīdus. Pastāv īpašs ikgadējs maksājums par oglekļa piesaisti. Ja mežā netiek veiktas kailcirtes un tiek uzturēts pastāvīgs koku lapotnes segums, īpašnieks kvalificējas regulārai finansiālai kompensācijai no valsts. Ja privātajā mežā atrodas dabiski avoti, kas nodrošina dzeramo ūdeni Luksemburgas pilsētām, vai reto putnu ligzdošanas vietas, valsts maksā paaugstinātas kompensācijas par saimnieciskās darbības pilnīgu pārtraukšanu šajās zonās.

Luksemburgas nacionālās vietnes *Klima-Agence* digitālais simulators un meža atbalsta programma *Klimabonus Bësch*, kas tika būtiski aktualizēta un paplašināta, privātajiem mežu īpašniekiem ļauj precīzi aprēķināt subsīdijas, balstoties uz konkrētiem ekoloģiskajiem kritērijiem un platībām. Atbalsta sistēma ir veidota pēc "pakāpienu" principa — jo mazāks un ekoloģiski vērtīgāks ir mežs, jo lielāka ir izmaksājamā summa par vienu hektāru. Sistēma nodrošina, ka neliela meža, piemēram, 5 hektāru, īpašnieks, kura zeme atrodas aizsargājamā zonā, var rēķināties ar fiksētu valsts atbalstu 250 EUR/ha gadā, kur 150 EUR bāze plus 100 EUR bonuss jeb 1250 EUR gadā tikai par to vien, ka viņš ļauj mežam dabiski augt un neiejaucas tā procesos.

Viss, protams, ir lieliski, tikai mums jāatceras, ka šī valsts ir Luksemburgas Lielhercogiste, kurā ienākumi uz vienu iedzīvotāju 2025.gadā bija 98 000 eiro, kas ir augstākais rādītājs Eiropas Savienībā. Luksemburga joprojām ir pārliecinoši visbagātākā valsts Eiropas Savienībā pēc IKP uz vienu iedzīvotāju, apsteidzot Īriju un Nīderlandi.